

Med bidrag från

2018

Specialpedagogiska
skolmyndigheten

Utvecklingsprojekt

Sociala relationer som grund för goda studieresultat

Skolform: Gymnasium

Målgrupp: Elever och personal på Samhällsvetenskapliga programmet

Verksamhetens namn: Jämtlands gymnasium JGY

Skolhuvudman: Östersunds Kommun

Projektperiod: 20180101-20181231

Projektgrupp: Michael Ahlgren, Désirée Andersson Kuivala, Ingela Löf

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
1 Bakgrund	4
1.1 Behov	4
1.2 Målgrupp och omfattning.....	5
1.3 Forskning och beprövade erfarenheter.....	5
1.4 Det goda studieresultatet	6
2 Projektets syfte och mål	7
2.1 Syfte.....	7
2.2 Mål	7
2.2.1 Målet som process.....	8
3 Genomförande och delaktighet	9
3.1 Genomförande.....	9
3.1.1 Kartläggning	9
3.1.2 Elevperspektiv	10
3.1.3 Läraperspektiv	10
3.2 Delaktighet	10
4 Uppföljning av projektets mål	11
4.1 Mittuniversitetets utvärdering	11
4.1.1 Resultat i förhållande till projektets mål och syfte.....	11
5 Analys och resultat	14
5.1 Kartläggning	14
5.2 Elevperspektiv	14
5.3 Läraperspektiv.....	15
5.4 Verktyg	15
5.5 Framtiden	15
6 Rekommendationer.....	17
7 Referenser	18
7.1 Tryckt material	18
7.2 Avhandlingar och uppsatser.....	18
7.3 Tidsskrifter.....	19
Bilagor	19

Sammanfattning

Under vårterminen 2018 påbörjades projektet "Sociala relationer som grund för goda studieresultat" där vi med utgångspunkt från lärares tysta kunskaper och lärare och elevers förståelse av begreppet "sociala relationer" kartlagt behovet av förståelse kring dess betydelse. Vi har utifrån det aktuella forskningsläget byggt en teoretisk grund gällande mångfald i klassrummet och sociala relationers påverkan på goda studieresultat. Vi har också under våren genomfört och filmat 11 fokusgruppintervjuer i genomsnitt 45 minuter med 55 elever i dåvarande årskurs 3 på JGY. Därefter har 58 av 62 elever individuellt besvarat enkäten. Dessa enkätfrågor har också besvarats av 17 av samhällsprogrammet undervisande lärare. Mittuniversitetet har genom följeforskare Ulrika Gidlund under våren/sommaren 2018 kontaktat skolor i Sverige för att skapa kontrollgrupper. Hösten 2018 genomförde dessa samma enkät för att därmed kunna komparera resultaten. Vi har börjat bearbeta och sammanställa resultatet av samtliga intervjuer och enkäter. Resultatet av jämförelsen kommer 2019.

Under hösten fokuserade projektet på arbetet med årskurs 1, arbetslaget och att påbörja arbetet med att urskilja verktyg. Elever och lärare upplever att trots att relationell kompetens är komplext och svårtolkat är arbetet med att medvetandegöra sociala relationer viktigt.

”Sociala relationer var superviktigt för att klara skolan”, Therese, student 2015

1 Bakgrund

1.1 Behov

Utgångspunkten i vår första ansökan var att i de flesta klasser på gymnasiet finns ungdomar med läs- och skrivsvårigheter, misstro mot skolan, psykisk ohälsa och andra typer av dolda funktionshinder som stress. Det finns också trygga elever som vill lära sig så mycket som möjligt och tycker att skolan är rolig och viktig. Men hur ska vi agera för att få ihop dessa individer till en trygg klass där alla får synas och höras? Varje gång vi lärare går in i ett klassrum är vi beroende av att de sociala relationerna mellan oss och eleverna och mellan eleverna såväl inom som utom klassen fungerar väl eftersom det är grunden till att skapa ro och kan ge goda studieresultat. Men vad är det som gör att en del lärare utan att till synes anstränga sig klarar av att skapa dessa goda relationer och sprida dem i klassen medan andra lärare inte har lika lätt? Självklart har en del lättare än andra för att skapa goda sociala relationer men forskningen pekar på att alla kan utveckla denna förmåga.

Enligt § 2 i Barnkonventionen har barn och ungdomar rätt till lika värde och rättigheter och ingen får diskrimineras och i § 6 Barnkonventionen står det att alla har rätt till utveckling. Enligt § 23 har barn med funktionsnedsättning rätt till ett fullvärdigt och ett anständigt liv samt hjälp att delta i samhället på lika villkor. Det måste vi lärare ha förmåga att ge barn och ungdomar trots att de både inom och utom skolan utsätts för negativ stress. Om inte de sociala relationerna fungerar uppnås inte studiero och en god kunskapsinhämtning. Barn, ungdomar och lärare upplever då en negativ stress som i vissa fall kan ses som en funktionsnedsättning. Goda sociala relationer med dessa elever är en viktig del i att dämpa en del av den stress de känner. Ur ett barnrätts- och jämställdhetsperspektiv är det av högsta vikt att detta arbete prioriteras och sker långsiktigt för att våra elever ska gå trygga ut i ett vuxenliv. Att göra detta måste få ta tid då begreppet relationer är både komplext och svårhanterligt.

Många pedagoger besitter förmågan att skapa goda sociala relationer, men kan precis som vi, inte beskriva vad dessa dolda kunskaper består av och därför inte heller vidareförmedla dem. Skulle vi veta vad vi gjorde som blev rätt kunde vi nyttja denna kunskap mycket bättre. Därför har vi studerat fenomenet sociala relationers betydelse eller det som professor Jonas Aspelin benämner som relationskompetens vilken har visat sig ha stor betydelse för kunskapsinhämtning och lärarnas dolda kunskaper om detsamma.

Som pedagoger har vi erfarenhet att i de klasser där lärare prioriterar samtal med elever både i ämnesfrågor men också om lite mer personliga ämnen är stämningen bättre. Relationsbyggandet skapade studiero och trygghet vilket gav eleverna bättre förutsättningar att lyckas med sina studier. Där har också rollen som mentor en viktig betydelse trots att det ligger utanför läraruppdragets kärna. Ett gott mentorskap och kunskaper kring relationskompetens är direkt avgörande för hur en klass i gymnasieskolan utvecklar sina sociala relationer.

1.2 Målgrupp och omfattning

Projektarbetet inleddes under våren 2018 med en kartläggning kring elevers förståelse och uppfattning rörande begreppet sociala relationer och dess betydelse för skolarbetet. Kartläggningen gjordes i form av fokusgruppsintervjuer med 2 klasser i årskurs 3 på samhällsvetenskapsprogrammet (62 elever). Såväl arbetslag som elever genomförde också en enkät.

Vår primära målgrupp läsåret 2018/2019 och läsåret 2019/2020 är eleverna (två klasser 64 elever) som hösten 2018 började i årskurs 1 på samhällsvetenskapsprogrammet. Arbetet med dessa elever grundar sig på resultatet av vårens projektarbete och den teoretiska grund som projektgruppen tagit del av. Två ur projektgruppen kommer troligtvis följa dessa elever som mentorer under hela deras gymnasietid och den tredje i projektgruppen undervisar i enskilda kurser i bägge klasserna.

I årskurs 3 fanns funktionsnedsättningar i form av psykisk ohälsa då ett flertal av eleverna hade kontakt med såväl skolans kurator som BUP. Vidare fanns elever med kroniska sjukdomar exempelvis diabetes. I årskurs 1 finns ett liknande mönster med många elever som lider av psykisk ohälsa, NPF-diagnoser, kroniska sjukdomar i form av diabetes och syn- och hörselnedsättningar.

1.3 Forskning och beprövade erfarenheter

Forskningen kring sociala relationers betydelse i skolan har vita fläckar i synnerhet vad avser gymnasieskolan. I Sverige är Jonas Aspelin, Högskolan i Kristianstad, den ledande forskaren. Hans begrepp "relationskompetens" där kommunikativ-, socioemotionell-, och differentieringskompetens ingår är likt Max van Manens "pedagogisk takt" några begrepp som visar hur sociala relationer fungerar i praktiken. Dessa är dock svårtolkade och svåra att använda vilket framgår i Perssons (1999) kritik av van Manen och Rinnes (2014, 2017) diskussion kring betygsättning och lärarnas myndighetsutövning. För projektet relevanta källor se referenser. I ett aktuellt samarbetsprojekt, LÄRK-projektet, lett av bl a Jonas Aspelin får lärarstudenter ta del av, studera och praktisera relationskompetens. Materialet består bl a av filmer producerade inom projektet.

1.4 Det goda studieresultatet

Forskningsfrågan tar sin utgångspunkt i hur vi kan förstå goda relationers betydelse för goda studieresultat. I den bästa av världar skulle resultatet kunna mätas, tolkas och utvärderas utifrån nyckeltal avseende antal avhopp, elever som går ut gymnasiet med fullständig examen och intagningspoäng. Tyvärr finns ingen metod där vi direkt kan se vilken påverkan sociala relationer har på förändringar i dessa nyckeltal utan måste förlita oss på vad eleverna uttalar om vikten av goda relationer och dess betydelse. Betydelsen av sociala relationer varierar utifrån individers tolkningar, behov och dess eventuella fysiska eller psykiska funktionsvariationer.

2 Projektets syfte och mål

2.1 Syfte

Syftet med projektet är att undersöka hur och i vilken grad goda sociala relationer påverkar kunskapsinhämtningen i en klass för såväl enskilda elever som i samarbete med varandra. Ett exempel är då vi såväl omedvetet som medvetet skapar goda relationer i en klass fungerar kunskapsinhämtningen väl för alla i klassen utifrån deras individuella nivå oavsett eventuella funktionshinder. Klimatet i klassen blir tillåtande och ungdomar med psykiska och fysiska funktionsvariationer i form av t ex extrem stress, psykisk ohälsa, kroniska sjukdomar/skador blir då en självklar del av klassen och dess gemensamma kunskapsinhämtning.

Utifrån pedagogens synvinkel är det inte svårt utan berikande att arbeta i en klass med funktionsvariationer och ur elevernas perspektiv blir funktionsvariationer inte ett hinder i skolan. Goda sociala relationer blir en grund för mångfald och en väg till integrering av elever med funktionsvariation i klassrummet och klassgemenskapen. Goda sociala relationer är nödvändigt för jämställdhet och inkludering. Därför är ytterligare ett syfte att under projektiden arbeta med arbetslaget med kollegialt lärande för att skapa förståelse för ämnet samt att utarbeta relationsskapande verktyg.

Ett mer långsiktigt syfte är att sprida vårt arbete och resultat till svenska lärarutbildningar. Enligt professor Jonas Aspelin ligger Sverige efter övriga nordiska länder i lärarutbildningen när det gäller relationskompetensens betydelse.

2.2 Mål

Projektets mål vid årsslutet 2018 var att ha kartlagt elevernas och arbetslagets syn på och behov av sociala relationer. Vidare att hitta verktyg för att målmedvetet arbeta för att främja goda sociala relationer samt att sprida dessa inom JGY samt till andra intressenter. Genom detta kan vi:

- Bidra till kompetensutveckling för lärare om vikten av goda relationer mellan lärare och elever samt dess betydelse för goda studieresultat
- Skapa en tillåtande miljö där olikheter och mångfald ses som en tillgång
- Ha roligt tillsammans där glädje och humor bidrar till goda studieresultat
- Minska stressen för elever och lärare

- Skapa meningsfullhet och sammanhang för eleven

2.2.1 Målet som process

Målen är var för sig inte kvantifierbara utan ska ses som en parallell, kombinerad process där goda studieresultat kan förstås som att stimulera lärandet i positiv riktning utifrån elevens förutsättning.

3 Genomförande och delaktighet

3.1 Genomförande

Projektgruppen består av Désirée Andersson Kuivala, Michael Ahlgren, båda lärare i samhällskunskap och historia samt Ingela Löf, lärare i samhällskunskap och psykologi. Samtliga innehar lärarlegitimation. Gruppen har regelbundet träffat SPSM:s kontaktperson Carina Öhagen Magnusson. Vidare har vi till vår hjälp haft programmets elevhälsoteam som bidragit med värdefulla synpunkter samt följeforskare fil.dr Ulrika Gidlund, avdelningen för utbildningsvetenskap, Mittuniversitetet. Kompetens för implementering i arbetslaget har pedagogisk ledare rektor Ingeborg Israelsson. I styrgruppen har förutom projektgruppen följeforskare, rektor och SPSM:s representant ingått.

Projektet har under 2018 planerats i samverkan med styrgruppen och övriga lärare via dagliga samtal och erfarenhetsutbyte. Vi har också haft regelbundna projektgrupps- och styrgruppsmöten med följeforskaren samt kontaktpersoner inom SPSM Östersund och ansvarig rektor.

Under vårterminen 2018 har vi läst, bearbetat och byggt en teoretisk grund utifrån det aktuella forskningsläget gällande mångfald i klassrummet och sociala relationers påverkan på goda studieresultat. Vi deltog i Mittuniversitetets regi i en disputation, högre seminarier och föreläsningar med anknytning till vår forskningsfråga - sociala relationer. Detta har också utmynnat i en referenslista som ständigt revideras, kommenteras och sprids då vi under hela projektet kommer fortsätta att förkovra oss i aktuell forskning (se referenslista).

3.1.1 Kartläggning

För att kartlägga elevernas syn på och förståelse av sociala relationer genomfördes och filmades 11 fokusgruppintervjuer. Dessa var i genomsnitt 45 minuter med 55 elever i dåvarande årskurs 2 (se bilaga 2). Därefter har 58 av 62 elever individuellt besvarat en enkät. Dessa enkätfrågor har också besvarats av 17 av samhällsvetenskapsprogrammets undervisande lärare (se bilaga 3 och 4). Tre intervjuer har genomförts med tidigare elever, varav två har filmats, om deras erfarenheter av sociala relationer betydelse under skoltiden. Resultaten har börjat bearbetats och intervjuerna kommer att analyseras tematiskt för att hitta nyckelord och mönster. Dessa redovisas under analys och resultat. Intervjuerna är ännu inte transkriberade men en första tolkning av svaren har gjorts. Följeforskare Ulrika Gidlund, kontaktade under våren/sommaren 2018 andra skolor i Sverige för att skapa oberoende kontrollgrupper. Dessa besvarade samma enkät som såväl elever som arbetslag gjort för att därmed kunna komparera resultaten.

3.1.2 Elevperspektiv

Efter den inledande kartläggningen är den primära målgruppen eleverna i årskurs 1. Eleverna har regelbundet skrivit loggbok individuellt mot bakgrund av kartläggningens enkätsvar. Deras tankar kring sociala relationer fångas därmed upp och används i det vidare arbetet. Vid slutet av årskurs 1 kommer eleverna också få besvara samma enkät som användes till årskurs 3 våren 2018.

3.1.3 Lärarperspektiv

Under våren har flera förutsättningslösa diskussioner initierats med arbetslaget kring arbetet med sociala relationer för att få spridningseffekter och öka möjligheterna att skapa tillåtande miljöer. Hela arbetslaget kommer att prioritera arbetet med goda sociala relationer läsåret 2018/2019. Under hösten genomförde projektgruppen 2 workshops med arbetslaget med fokus på relationskompetens och pedagogisk takt (se bilaga 5). Utgångspunkten var LÄRK-filmerna, fall ur litteraturen samt teoretiska begrepp som kopplas till aktuell forskning.

I september deltog projektgruppen i en spridningskonferens i Östersund dit bl a skolledare och elevhälsans personal hade inbjudits. Projektet presenterade teorier kring sociala relationer samt preliminära resultat från genomförda enkäter och intervjuer allt utifrån ett gymnasieperspektiv.

3.2 Delaktighet

I syfte att nå hög delaktighet, minska stressen och skapa meningsfullhet och sammanhang för eleverna inför höstens utvecklingssamtal visade vi LÄRK-filmen ”Utvecklingssamtalet”. Därefter reflekterade eleverna individuellt i loggboken, gruppvis och i helklass. Detta gjordes för att förbereda eleverna inför att hålla sina egna utvecklingssamtal. Hela SA-arbetslaget hade ungefär samtidigt en workshop där de såg samma film och diskuterade lärarens relationskompetens.

Syftet med loggboken är en del i att skapa relationer med de nya eleverna, fånga upp och aktivt arbeta med begreppet sociala relationer samt återkoppla till tidigare intervjuer. Årskurs 3 visade oss vad de tänkte kring relationers betydelse och gav oss en grund för att jobba vidare med årskurs 1.

4 Uppföljning av projektets mål

Projektet har bidragit till helhetsförståelse inom ämnesområdet utifrån ett *gymnasieperspektiv*. Genom kartläggning av elever och lärares syn och förståelse av sociala relationer har vi bidragit till ett *inifrånperspektiv*.

Vi har också bidragit till kompetensutvecklingen genom 2 workshops för arbetslaget under hösten 2018. Detta har satt fokus på vikten av relationskompetens och pedagogisk takt.

För att skapa meningsfullhet och sammanhang och minska stressen för elever och lärare har vi regelbundet arbetat med elevernas loggbok exempelvis inför förberedelserna av utvecklingssamtalet.

Resultatet av projektet har spridits såväl internt som externt. Vi har kommit en bit på väg vad gäller verktyg genom att visa på och övat på olika sätt att närma sig och reflektera kring olika skolsituationer.

4.1 Mittuniversitetets utvärdering

4.1.1 Resultat i förhållande till projektets mål och syfte

Följeforskningen och utvärderingen av detta projekt har i första hand fungerat formativt. Forskningsinslaget har inte varit dominerande, utan det vetenskapliga stödet vid, och mellan projektmöten har dominerat. Detta stöd har innefattat såväl teoretiskt, vetenskapligt som analytiskt stöd vid flertalet gånger under året.Handledning vetenskapligt förhållningssätt såsom metoder för empiriinsamling, datainsamlingsmetoder, olika analysmodeller, dokumentationsformer, och identifiering av kunskapsluckor. Följeforskaren har även fungerat som ett vetenskapligt bollplank för projektets idéer och planerade aktiviteter, samt fokuserat och följt upp projektets mål. Nedan kommer därmed en delutvärdering presenteras av hur projektet styr mot det syfte och mål de ansökt medel för.

Utvecklingsprojektets resultat beskrivas nedan granskat emot ansökans mål-, syftebeskrivning, samt i matrisform beträffande planerade insatser. Projektets övergripande syfte att

Syftet med vårt projekt är att undersöka vilken betydelse sociala relationer har för att skapa goda studieresultat. Vidare är syftet att kunna beskriva och vidareförmedla våra resultat till andra. Det skulle underlätta för verksamma lärare och nyexaminerade lärare en erfarenhet och en bra grund att stå på samt visa hur skapandet av goda sociala relationer kan nyttjas i undervisning.

och mål att

- Skapa en tillåtande miljö där olikheter och mångfald ses som en tillgång
- Att ha roligt tillsammans där glädje och humor bidrar till goda studieresultat
- Minska stressen för elever och lärare
- Skapa meningsfullhet och sammanhang för eleven
- Bidra till kompetensutveckling för lärare om vikten av goda relationer mellan lärare och elever samt dess betydelse för goda studieresultat

Våra mål är samtliga viktiga delar av det av Aaron Antonovsky myntade begreppet KASAM, **känsla av sammanhang**, vilket är nödvändigt för att skapa trygghet och ge möjlighet för eleverna att uppnå de studieresultat som de önskar.

Eftersom projektet ”Sociala relationer som grund för goda studieresultat” planeras att pågå under 3 år är det först efter dessa år man kan se resultatet av detta syfte och mål. Via denna rapport, följeforskningen och denna utvärdering av de planerade insatserna kan man se hur projektet har arbetat med sina delmål för år 2018.

Matrix 1. Planerade insatser i förhållande till genomförda insatser

Planerade insatser	Genomförts	På annat sätt	Inte alls	Kan ej bedömas nu
Kartlägga vad årskurs 3 tycker fungerat bra och vad som fungerat mindre bra.	x			
Tagit hjälp av följeforskare som hjälp att ställa de rätta frågorna	x			
Med utgångspunkt från det eleverna ger uttryck för arbeta vidare på att främja sociala relationer.	x			
Veckovis föra en loggbok som underlag för utvärdering och reflektion		x ¹		
Studerat inköpt litteratur i ämnet	x			

¹ I stället för veckovis har detta skett fortlöpande. Ibland vid flera tillfällen i veckan och ibland med flera veckors mellanrum. Allt beroende på var de varit i processen.

Deltagit i föreläsningar i ämnet	x			
Lagt extra tid för samplanering, loggboks-skrivande, reflektion och metakognition	x			

Projektet har systematiskt och kontinuerligt följt upp forsknings- och litteraturbearbetning, empiriska kartläggningsresultat, analyser av intervjuer och arbetslagsdiskussion via veckovisa möten för att kunna styra hur projektets insatser och aktiviteter vetenskapligt närmar sig sin syftes- och målbeskrivning. Varje genomförd aktivitet har utvärderats och den pedagogiska och metodiska arbetsmodellen har systematiskt dokumenterats. Projektet har haft vetenskapligt stöd av Mittuniversitetet. Stödet har bestått av uppföljnings- och utvärderingsforskning av projektet samt handledning av vetenskapligt förhållningssätt och utvärdering. Vidare har projektets mål nogsamt fokuserats, följts upp och utvärderats.

I matrix 1 framkommer det tydligt hur utvecklingsprojektets planerade insatser matchas i mycket hög grad med dess genomförande. Denna rapport visar även att fler aktiviteter och insatser än de sökt medel för har utförts vilket därmed medför att projektet än mer preciserat strävar mot sitt mål. Projektets syfte och mål är under tydligt vetenskapligt utvecklande och den kunskap som kommer att utvinnas ur detta projekt kommer att få stor betydelse för kunskapen om vikten och naturen av lärares relationskompetens. Detta kan därmed bidra till kunskaper som kan få betydelse för lärares praktiska utförande, lärarutbildningarna och den vetenskapliga utvecklingen av denna pedagogiska subdisciplin.

”Jag tror att en bra relation leder till bättre kunskap, därför bör första fokus ligga på att skapa en bra relation till eleverna”, elev årskurs 3

5 Analys och resultat

5.1 Kartläggning

Vårens arbete gav oss besked att sociala relationer upplevs ha betydelse för elevers resultat och studiesituation. Behovet av kunskaper kring arbetet med förståelsen av sociala relationers betydelse eller som Aspelin kallar det - relationskompetens har ökat. Komplexiteten kring byggandet av sociala relationer är hög. Merparten av forskningen pekar på att det finns vinster att göra men vi måste också vara medvetna om att det finns risker. Detta belyser Ilona Rinne i sin forskning.

5.2 Elevperspektiv

De flesta tillfrågade i årskurs 3 uppger betydelsen av goda sociala relationer för studieresultat, psykisk hälsa, välmående och mångfald. Utifrån den inledande analysen återfinns nyckelord. Flera elever vittnar om att goda relationer med andra elever och lärare är en viktig faktor till att de kan motivera sig att komma iväg till skolan.

- De flesta elever lyfter fram vikten av att bli *sedd* och *bekräftad*, exempelvis genom att hälsa på varandra och att delge varandra personliga händelser och erfarenheter i och utanför klassrumssituation.
- Eleverna säger sig *må bättre*, *presterar bättre* och *få bättre resultat* då de sociala relationerna fungerar.
- Goda sociala relationer bidrar till *trygghet* samt att bli lyssnad på.
- Eleverna uppger att om sociala relationer fungerar är det *roligt att gå till skolan*.
- Där det finns relationskompetens *accepteras olikheter*, såväl fysiska som psykiska.
- *Humor* ses som en viktig beståndsdel i relationsbyggande och att arbetet/lärandet i skolan inte alltid enbart behöver vara inriktat mot ämneskunskaper.

I årskurs 1 medvetandegjorde LÄRK-filmerna utvecklingssamtalets vikt och betydelse för elevens studiesituation. Därefter höll eleverna själva i sina samtal på ett konstruktivt och genomtänkt sätt.

5.3 Lärarperspektiv

Arbetslaget har i stort samma uppfattning som eleverna om vikten av sociala relationer och dess betydelse. Däremot värderar lärare och elever vad som är viktigt olika (se bilaga 6). Dessa skillnader visar sig främst avseende faktorerna humor, rimliga krav, aktiviteter utanför skolans väggar, läraren glömmer inte bort någon elev och favoritelever.

Våra undersökningar visar att projektet bör utvidgas till att ta hänsyn till jämställdhetsfrågor. Detta kan visa sig i hur lärare av olika könsidentiteter ska agera och kan uppfattas. Detsamma gäller elevperspektivet. Vårt projekt behöver kompletteras med en kartläggning inte bara av hur sociala relationers betydelse uppfattas utan också om det finns genuskillnader. Vi behöver hitta redskap som kan individanpassas oberoende av könsidentitet.

Vår förståelse av sociala relationers komplexitet har utökats och vi ser hur svårtolkat och svår använt det är. Men vi ser att våra workshops med kollegorna i arbetslaget varit fruktbara då förståelsen och begreppsanvändandet ökat. Detta kan ta sig uttryck i att kollegor spontant diskuterar i såväl arbetsrum som i arbetet med eleverna. En trolig slutsats till denna förändring kan vara att vårt arbete bidragit till att arbetslagets förståelse har gått från omedvetenhet till medvetande.

5.4 Verktyg

Forskningen pekar på att alla har förutsättningar att utveckla sin relationskompetens. Nedanstående punkter ser vi som en framkomlig väg:

- *Diskussioner* med elever om relationers betydelse med utgångspunkt från *kommunikativ-, socioemotionella- och differentieringskompetenser*.
- Medvetenhet om *kroppsspråkets* betydelse både inne och utanför klassrummet.
- Flytta fokus från *omedvetenhet* till *medvetandegörande* om relationers betydelse genom att arbeta aktivt i arbetslagen.
- Analysera *sin egen lärargärning* utifrån relationskompetens.
- Delge lärarutbildningar ett inifrånperspektiv med fokus på relationell kompetens.

5.5 Framtiden

Hur ser då framtiden ut ur ett elevperspektiv?

- Eleverna kommer att få planera, genomföra och utvärdera ett arbetsmoment i samhällskunskap och psykologi där sociala relationer står i fokus.
- Eleverna kommer att genomföra delar av samma workshops som lärarna har deltagit i. Syftet med detta är att jämföra elevers upplevelse med lärarnas samt att skapa gemensam förståelse för relationskompetens.
- Arbetet kommer utvidgas till att ta större hänsyn till eventuella genusskillnader.
- Eleverna kommer att fortsätta arbetet med loggboken som redskap.

Hur ser då framtiden ut ur ett lärarperspektiv?

- Följeforskaren planerar att under våren 2019 intervjua samtliga Samhällsvetenskapsprogrammets arbetslagsmedlemmar för att kartlägga deras tankar och erfarenheter kring sociala relationer.
- Spridning och fortsatt medvetandegörande i arbetslaget exempelvis workshops kring olika fall.
- Arbeta med och sprida till andra arbetslag inom JGY.
- Sprida till externa intressenter såsom pedagogisk personal samt lärarutbildningen vid Mittuniversitetet.

6 Rekommendationer

Framgångsfaktorer för ett liknande arbete är så här långt följande:

Utifrån elevernas perspektiv:

- Utgå ifrån elevernas synpunkter och tankar
- Minska stressen och skapa en tillåtande miljö exempelvis inför utvecklingssamtal
- Skapa meningsfullhet och sammanhang i en vardag där det finns plats för humor
- Rusta eleverna för vuxenlivet

Utifrån ett internt skolperspektiv:

- Förankra och engagera projektet i berörda arbetslag
- God kontakt med följeforskare, SPSM och skolans ledning
- Nyttja redan producerat och beprövat material, exempelvis LÄRK-filmerna
- Skapa riktlinjer för relationell kompetens inom skolan som bidrar till kompetensutveckling för skolpersonal

Utifrån ett externt perspektiv:

- Bidra till ökat förståelse hos blivande lärare
- Bidra med ett gymnasieperspektiv till aktuell diskurs
- Sätta fokus på vikten av sociala relationer för att möjliggöra det goda studieresultatet.

7 Referenser

7.1 Tryckt material

Aspelin Jonas och Persson, Sven (2009) "Yrkeskunnande- i -relation" *Teoretiska perspektiv på lärares grundkompetens* I Fransson, Ola, Jonnergård, Karin (red). *Kunskapsbehov och nya kompetenser- professioner i förändring*. Santerus.

Aspelin, Jonas (2010) *Sociala relationer och pedagogiskt ansvar*. Gleerups.

Aspelin, Jonas (2018) *Lärares relationskompetens*. Liber.

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Uppl 2. Liber. Malmö.

Frelin, Anneli (2012) *Lyhörda lärare- Professionellt relationsbyggande i förskola och skola*. Liber.

Linder, Anne (2018) *Professionell relationskompetens*. Studentlitteratur.

7.2 Avhandlingar och uppsatser

Andersson, Helena (2017) *Möten där vi blir sedda. En studie om elevers engagemang i skolan*. Malmö Högskola.

Gillander Gådin, Katja och Warne, Maria. (2018) *Framtidstro. Skolkontextens betydelse för välbefinnande och skolframgång bland flickor på gymnasieskolans yrkessociala program*. Mittuniversitetet.

Hansson, Susanne (2012) *Den nödvändiga osäkerheten. Elevers perspektiv på respekt i relationer i skolan*. Karlstad Universitet.

Holmstedt, Pernilla (2018) *Explicita kriterier som stöd för lärarstudenters relationskompetens*. Högskolan i Kristianstad.

Hrnjic, Minja (2014) *Sociala relationers betydelse i klassrummet*. Malmö högskola.

Persson, Inger (1999) *Lärares pedagogiska handlingar*. Uppsala Universitet.

Rinne, Illina (2014) *Pedagogisk takt i betygssamtal*. Göteborgs Universitet.

Rosenlöf, Charlotte (2015) *Relationers betydelse i skolan. Berättelser från elevens livsvärld*. Stockholms universitet.

Warne, Maria (2013) *Där eleverna är- ett arenaperspektiv på skolan som en stödjande miljö för hälsa*. Mittuniversitetet.

7.3 Tidsskrifter

Braun, Virginia och Clarke, Victoria. (2016) *Using Thematic analysis in psychology*. Qualitative Research in Psychology nr 3.

Frelin, Anneli och Grannäs, Jan (2017), *Skolans mellanrum: Ett relationellt och rumsligt perspektiv på utbildningsmiljöer*. Pedagogisk forskning i Sverige årg. 22 nr 3-4.

Nordström- Lytz (2017), Rita, *Relationell pedagogik som närvaro*. Pedagogisk forskning i Sverige årg. 22 nr 3-4.

Rinne, Ilona (2017), *Relationella och emotionella aspekter av betygssättning*. Pedagogisk forskning i Sverige årg. 22 nr 3-4.

Sundström, Ulrika (2018) *Håller hundratals relationer i form*. Tidningen Gymnasiet. nr3. Lärarförbundet

Sundström, Ulrika (2018) *En bra relation bäddar för lärande*. Tidningen Gymnasiet. nr 3. Lärarförbundet.

Bilagor

- Bilaga 1: Teori- och begreppslista projekt "Sociala relationer"
- Bilaga 2: Intervjuguide "Sociala relationer"
- Bilaga 3: Enkät elever
- Bilaga 4: Enkät lärare
- Bilaga 5: Resultat enkät våren 2018
- Bilaga 6: Planering workshops lärare

Bilaga 1: Teori- och begreppslista projekt ”Sociala relationer”

Differentieringskompetensen: lärarens förmåga att reglera graden av närhet och distans

Fokusgrupp: Innebär att flera personer intervjuas vid samma tillfälle kring en viss frågeställning eller ett visst tema.

Kommunikativ kompetens: lärarens förmåga att kommunicera verbalt såväl som ickeverbalt.

LÄRK-projektet: LÄRK står för ”lärarstudenters relationskompetens” och projektet genomfördes på Högskolan Kristianstad (HKR) år 2016-2017. Projektet leddes av Jonas Aspelin, professor i pedagogik samt Anders Jönsson, professor i didaktik. Pernilla Holmstedt och Lisa Finné Persson skrev sina masteruppsatser inom projektet. Projektet utgick från ett relationellt perspektiv på utbildning med fokus på kommunikation. Ett antagande inom projektet var att lärarutbildningens högskoleförberedande del behöver förbereda studenter för att kommunicera i komplexa och ofta oförutsägbara undervisningssituationer.

Myndighetsutövande i läraryrket: sker vid betygsättning, ska spegla elevens kunskaper vid betygsättningstillfället utan att hänsyn tas till mellanmänniska aspekter.

Pedagogisk takt: Begrepp myntat av Max van Manen (professor emeritus Institutionen för utbildning Alberta, Kanada); förmåga att relatera till elever på ett omtänksamt sätt.

Relationella band: Begrepp kopplat till Jonas Aspelin: Individer utövar ett påtagligt inflytande på varandra, fokus ligger på att förstå varandra. Är en oförutsägbar process.

Relationskompetens: Begrepp kopplat till Jonas Aspelin; en handlingsförmåga kopplad till en viss uppgift eller situation som syftar till att göra en positiv skillnad för eleven.

Sociala band: Begrepp kopplat till Thomas Scheff: vi påverkar varandra i sociala situationer. Det kan vara starka eller svagare band. Banden håller samman grupper och individer i samhället och hur vi kommunicerar och förstår varandra.

Socioemotionell kompetens: lärarens förmåga att hantera känslor i relation till eleven

Bilaga 2: Intervjuguide ”Sociala relationer”

Inledande frågor:

1. Bor ni i närheten eller har ni långt till skolan?
 2. Hur länge har ni gått i samma klass?
 3. Hur väl känner ni varandra?
 4. Umgås ni utanför skolan
- **Vad** tänker ni på när ni hör uttrycket ”goda sociala relationer i skolan”?
 1. Mellan elever och elever?
 2. Mellan lärare och elever?
 3. Under lektioner?
 4. Utanför lektioner?
 5. Kan du ge exempel?
 6. Hur menar du då?
 - **Vad** är det som skapar goda sociala relationer?
 1. Mellan elever och elever?
 2. Mellan lärare och elever?
 3. Under lektioner?
 4. Utanför lektioner?
 5. Kan du ge exempel?
 6. Hur menar du då?
 - **Hur** påverkar goda sociala relationer din skolsituation?
 1. Mellan elever och elever?
 2. Mellan lärare och elever?
 3. Under lektioner?
 4. Utanför lektioner?
 5. Kan du ge exempel?
 6. Hur menar du då?
 - **Hur** ska/kan skolan arbeta för att nå goda sociala relationer i undervisningen?
 1. Mellan elever och elever?
 2. Mellan lärare och elever?
 3. Under lektioner?
 4. Utanför lektioner?
 5. Kan du ge exempel?
 6. Hur menar du då?
 - Kan lärare skapa goda sociala relationer?
 1. Hur då? Ge exempel

Bilaga 3: Goda sociala relationer i skolan**1. Vad är det som skapar goda sociala relationer mellan lärare och elever?**

Vilka av nedanstående egenskaper tycker du som elev skapar goda sociala relationer mellan lärare och elever?
Ringa in fem av följande alternativ.

Att läraren inte har favoritelever	Att läraren har humor	Att läraren låter oss jobba i basgrupper
Att läraren accepterar olikheter hos eleverna	Att läraren ger alla elever en chans	Att läraren har empati
Att läraren har ordning och reda i klassrummet	Att läraren ställer rimliga krav	Att läraren inte glömmer bort någon elev
Att läraren ser och lyssnar på alla elever	Att läraren hälsar på eleverna	Att läraren ska kunna erkänna sina misstag
Att läraren delar med sig av personliga erfarenheter från sitt liv.	Att läraren har kunskap och engagemang inom sitt ämne	Att läraren gör aktiviteter med oss elever utanför skolans väggar (Ex. Spela brännboll, göra utflykter, gå på studiebesök, åka på skolresor, presentera skoluppgifter för andra aktörer)

2. Så här ska ni lärare på samhällsprogrammet arbeta för att skapa "goda sociala relationer" med oss elever?

Bilaga 4: Goda sociala relationer i skolan**1. Vad är det som skapar goda sociala relationer mellan lärare och elever?**

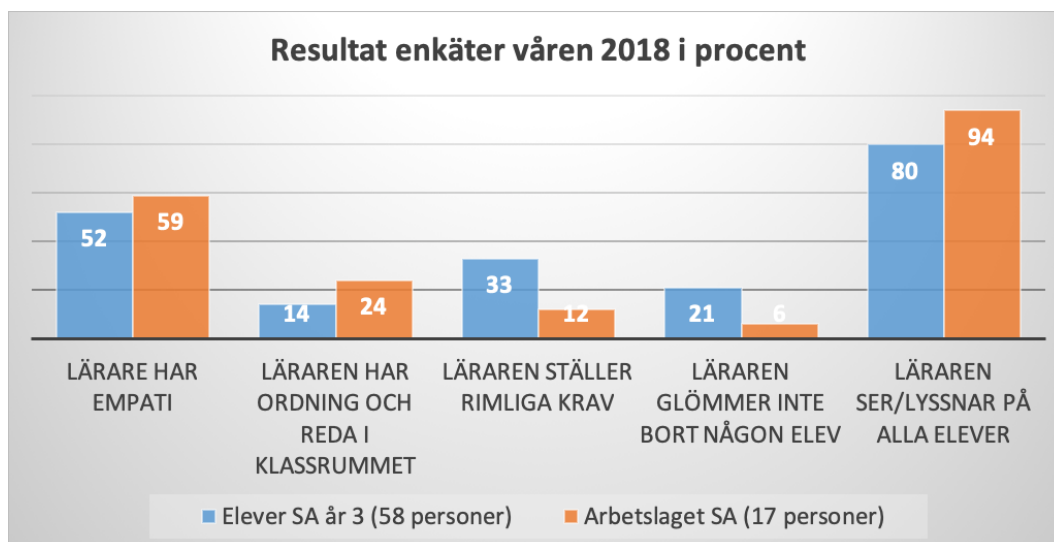
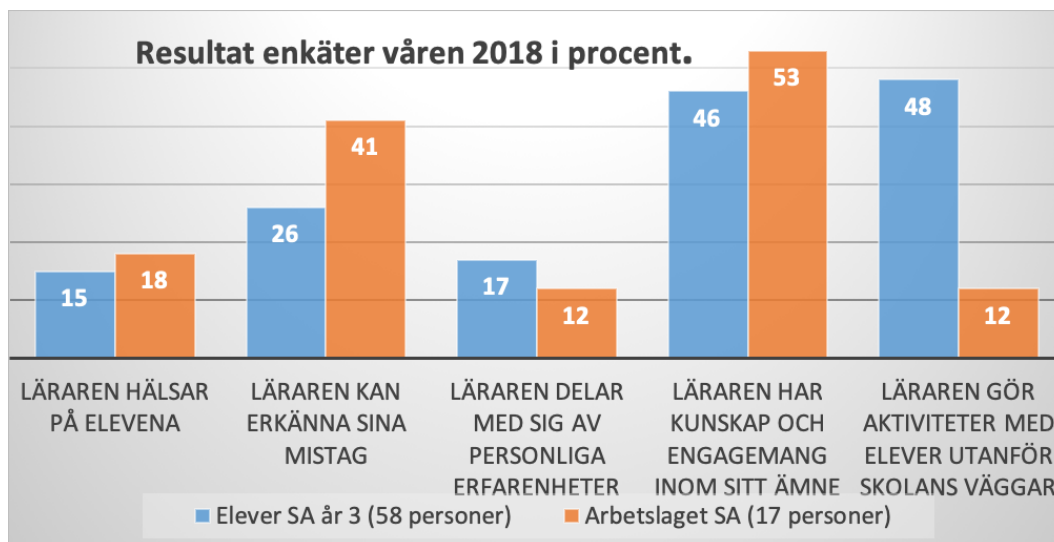
Vilka av nedanstående egenskaper tycker du som lärare skapar goda sociala relationer mellan lärare och elever? Ringa in fem av följande alternativ.

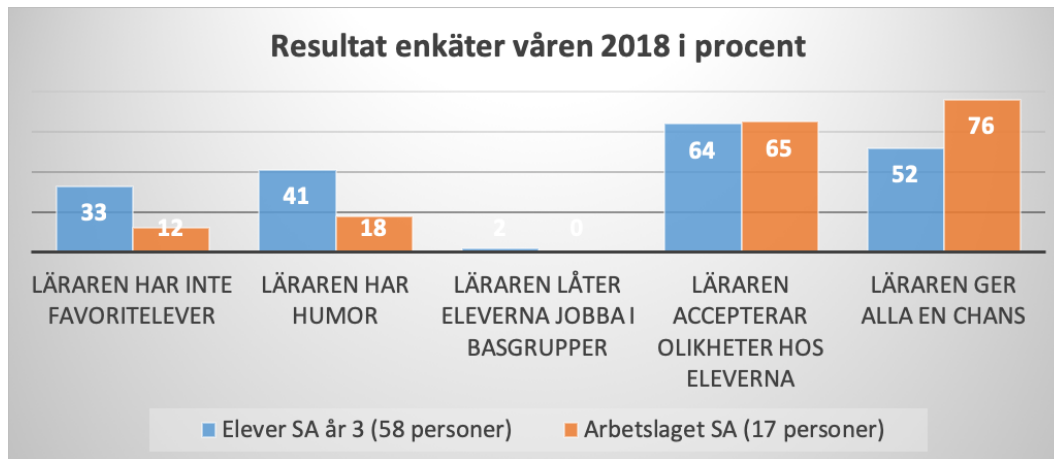
Att läraren inte har favoritelever	Att läraren har humor	Att läraren låter oss jobba i basgrupper
Att läraren accepterar olikheter hos eleverna	Att läraren ger alla elever en chans	Att läraren har empati
Att läraren har ordning och reda i klassrummet	Att läraren ställer rimliga krav	Att läraren inte glömmer bort någon elev
Att läraren ser och lyssnar på alla elever	Att läraren hälsar på eleverna	Att läraren ska kunna erkänna sina misstag
Att läraren delar med sig av personliga erfarenheter från sitt liv.	Att läraren har kunskap och engagemang inom sitt ämne	Att läraren gör aktiviteter med oss elever utanför skolans väggar (Ex. Spela brännboll, göra utflykter, gå på studiebesök, åka på skolresor, presentera skoluppgifter för andra aktörer)

2. Hur ska vi som lärare på samhällsprogrammet arbeta för att skapa "goda sociala relationer" med våra elever?

Bilaga 5: Resultat enkät våren 2018

Bilaga 6: Planering workshops lärare**Genomgång av projektet "Sociala relationer"**

Upplägg och syfte för arbetslag 6/2-2018: Att berätta om projektet och inhämta arbetslagets tankar samt att visa på kopplingen till SPSM. Syftet var även att presentera ett preliminärt upplägg för våren.

Enkät kring "Goda sociala relationer"

Upplägg och syfte för arbetslag 5/6-2018: Att låta arbetslaget besvara den enkät kring sociala relationer som eleverna i år 3 besvarat.

LÄRK- film "Utvecklingssamtalet"

Upplägg och syfte för arbetslag 9/10-2018: Att berätta om projektet och dess syfte samt att utifrån LÄRK - filmen "Utvecklingssamtalet" medvetandegöra problem och möjligheter inför våra kommande utvecklingssamtal.

1. Information kring projektets syfte, tidsram och ekonomiska förutsättningar.
2. Presentation kring begrepp såsom sociala band, relationella band, relationskompetens
3. Visa "LÄRK film 1" - Utvecklingssamtalet.
4. Arbetslaget diskuterar i mindre grupper utifrån följande frågor:
 - Vad tänker ni på när ni ser filmen?
 - Om ni skulle titta med fokus på relationer kunde läraren gjort annorlunda?
 - Hur kan vi på Samhällsvetenskapsprogrammet bygga goda relationer?

Pedagogisk takt- "Fallet Pär och Svea"

Upplägg och syfte för arbetslag 4/12-2018: Att visa och förklara Max van Manens begrepp *Pedagogisk takt* samt utifrån Illona Rinnes avhandling *Pedagogisk takt i betygssamtal* diskutera problem och möjligheter kring relationella och emotionella aspekter kring betygssättning.

1. Repetition av begreppen Relation, sociala band, relationella band och relationskompetens.
2. Genomgång av begreppet Pedagogiska takt.
3. Arbetslaget läser fallet "Pär och Svea"
4. Gruppvisa diskussioner.
5. Summering av diskussionen på tavlan.